

Dominika Dzwonkowska

"Problemy XXI wieku :
uwarunkowania
społeczno-pedagogiczne wychowania
do zrównoważonego rozwoju", red.
Jacek W. Czartoszewski, Edward
Grott, Warszawa 2007 : [recenzja]

Studia Ecologiae et Bioethicae 6, 629-633

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

tością, musi być przedmiotem najwyższej troski. To staje się kryterium dla oceny rozwoju technologicznego. Jednocześnie rozwój techniczny stymuluje teologię do zinterpretowania tego procesu. W ten sposób dochodzi do poszerzenia nauk teologicznych. W sztuce wartości religijne charakterystycznie emanują na naszą wrażliwość, emocje odgrywając znaczną rolę w naszej osobowości. Przytaczając powyższe argumenty jesteśmy zobowiązani do pielęgnacji miejsca religii w każdej kulturze.

Część trzecia książki, ujmująca ekologię wiary w aspekcie teologicznym, ma w swoim zbiorze publikację Tadeusza Dyka z Uniwersytetu Szczecińskiego rozpatrującą *Ekologię wiary w świetle „Pieśni słonecznej” św. Franciszka z Asyżu*. Autor prezentuje relacje św. Franciszka do otaczającej go przyrody. Owe podejście wynika z umiłowania, jakim darzył średniowieczny mnich Stwórcę – Boga. Jest to postawa godna naśladowania i pozwala nakreślić jeden z typów świadomości ekologicznej nazywany typem franciszkańskim. W zakończeniu T. Dyk formułuje wnioski jakie można wyciągnąć po lekturze *Pochwały stworzeń św. Franciszka z Asyżu*. Analiza przeprowadzona w aspekcie relacji do Stwórcy uczy tego, iż *szacunek Franciszka dla stworzeń jest wyrazem dziękczynienia im za służbę, którą pełnią wobec człowieka z woli Boga*.¹

Publikacja *Sozologia systemowa. Tom II Antroposfera. Ekologia wiary: człowiek i jego środowisko* ukazuje ogromne interdyscyplinarne bogactwo tematów jakie można realizować w kontekście ekologii wiary. Myślę, że zebranie wszystkich artykułów konferencyjnych w formie książkowej jest znaczącym zestawieniem dla osób podejmujących tę refleksję tematyczną.

Agnieszka Bernadkiewicz

Jacek W. Czartoszewski, Edward Grott (red.), *Problemy XXI wieku – uwarunkowania społeczno-pedagogiczne wychowania do zrównoważonego rozwoju*, UKSW, Warszawa 2007, s. 132

Idea zrównoważonego rozwoju narodziła się w połowie lat siedemdziesiątych i chociaż często jest przedmiotem dyskusji to jednak wciąż często jest rozumiana powierzchownie albo wręcz niewłaściwie. Jest to jedną z przyczyn zaniechania realizowania jej, lub niepełnego wprowadzania w życie. Jednym z istotnych sposobów zmiany tej sytuacji jest wychowywanie do zrównoważonego rozwoju na wszystkich etapach kształcenia. Szczególne znaczenie odgrywa tutaj edukacja dzieci i młodzieży, którzy dopiero kształtują swoje postawy życiowe, o wiele łatwiej jest im wprowadzić

¹ T. DYK, *Ekologia wiary w świetle „Pieśni słonecznej” św. Franciszka z Asyżu*, w: *Sozologia systemowa. Tom II Antroposfera. Ekologia wiary: człowiek i jego środowisko*, pod red. W. Dyka, Szczecin 2007, s. 227.

zdrowe nawyki działań pro środowiskowych, niż osobom dorosłym. Niemniej kształcenie w tym zakresie powinno być całościowe i obejmować jak największą część społeczeństwa.

Autorzy niniejszej publikacji podejmują temat kształcenia na różnych etapach, wprowadzeniem z zagadnienie jest artykuł, prof. dr hab. Danuty Cichy – *Dylematy kształcenia dorosłych dla wdrażania zrównoważonego rozwoju*. Autorka zwraca uwagę na rolę edukacji nieformalnej w edukacji dorosłych, istotne może się tutaj okazać zaangażowanie lokalnej telewizji, gazety, radia; organizowanie świąt lokalnych, festynów; podejmowanie konkretnych działań na rzecz środowiska czy debaty na temat planów zagospodarowania terenu i programów środowiskowych. Mimo wielu możliwości działań w tym zakresie, liczba podejmowanych inicjatyw jest skromna, oferty gmin w zakresie edukacji środowiskowej dla dorosłych są ubogie. Ponadto kształcenie osób dorosłych, nie jest zadaniem łatwym, często wiąże się z takimi trudnościami jak ukształtowane już niewłaściwe postawy środowiskowe; niechęć do zmiany przyzwyczajzeń i poglądów; zainteresowanie bardziej zdobyciem dokumentu potwierdzającego udział w danej formie kształcenia niż uzyskaniem wiedzy. Mimo tych przeszkód ważne jest podejmowanie działań w zakresie środowiskowego kształcenia dorosłych.

Kształcenie dorosłych zasadniczo różni się od kształcenia dzieci i młodzieży. Charakter i nawyki osób młodych dopiero kształtują się, więc odpowiednia edukacja środowiskowa może w znaczący sposób przyczynić się do wykształcenia właściwych postaw wobec środowiska. W tym zakresie wciąż jest wiele do zrobienia. Autorzy artykułów publikacji podjęli temat edukacji środowiskowej uczniów i studentów na różnych etapach kształcenia. Na poziomie szkoły podstawowej (Artur W. Mielczarek, *Wychowanie dla zrównoważonego rozwoju w nauczaniu zintegrowanym szkoły podstawowej*), w szkołach ponadgimnazjalnych (Maria Obrębska, Ryszard Kowalski, Renata Stoczkowska oraz Katarzyna Gomulska; *Edukacja ekologiczna młodzieży w szkołach ponadgimnazjalnych o profilu rolniczym w aspekcie przygotowania do realizacji idei zrównoważonego rozwoju*) w szkolnictwie wyższym (Maria Obrębska, Ryszard Kowalski, Renata Stoczkowska oraz Katarzyna Gomulska. Wyniki badań zostały opisane w artykule *Przygotowanie studentów kierunku zarządzanie i marketing do realizacji idei zrównoważonego rozwoju*).

Przeprowadzone przez autorów, dwóch powyżej wymienionych artykułów, badania ankietowe dotyczące stanu wiedzy środowiskowej nie dają zadowalających wyników. Badania wykazały, znikomą wiedzę młodzieży, często jedynie teoretyczną. Wyniki badań ankietowych wskazują na brak często podstawowej wiedzy ekologicznej, zbyt teoretyczne podejście do nauczanego przedmiotu powoduje, że uczniowie nie umieją zastosować posiadanej wiedzy. Znikomy procent badanych włącza się w działalność pro środowiskową. Mimo, że w rolnictwie i ekonomii, uwzględnianie problemów środowiska ma kluczowe znaczenie, to ankietowani przyszli rolnicy i ekonomiści, nie wykazują odpowiedniego zainteresowania problematyką środowiskową. Przyroda stanowi dla nich wartość, ale często nie ma to związku z chęcią podjęcia działań służących środowisku.

Równie niepokojące wyniki badań ankietowych przedstawili autorzy artykułu *Realizacja ustawy o zużytych sprzęcie elektrycznym i elektronicznym działaniem na rzecz zrównoważonego rozwoju na przykładzie Siedlec* – Renata Stoczkowska, Magdalena Podgórska, Magdalena Rzewuska, Michał Rzewuski, Bartosz Semeniuk, Paweł Skorupka. Badania ankietowe przeprowadzone na grupie 75 mieszkańców Siedlec wskazują niezadowalający poziom wiedzy na temat postępowania ze użytym sprzętem elektrycznym i elektronicznym, wielu ankietowanych ma świadomość zagrożenia, jakie stwarza niewłaściwe gospodarowanie użytym sprzętem, niemniej niewielu potrafi powiedzieć na czym właściwie zagrożenie to polega. Ponadto często osoby, które wiedzą, co należy robić z zsee nie stosują swojej wiedzy, a informacje o możliwych działaniach w tym zakresie są za mało rozpowszechnione, sprzedawcy nie informują klientów o możliwości oddania użytego sprzętu, gdy nabywają oni nowy. Zdaniem autorów konieczne jest przeprowadzenie kampanii informacyjnej oraz podjęcie szeregu działań w zakresie edukacji formalnej i nieformalnej w tej materii.

Przykłady działań z zakresu edukacji środowiskowej przedstawiły Ilona Żeber-Dzikowska oraz Elżbieta Buchcic w artykule *Różnorodność działań podejmowanych w Kielcach na rzecz zrównoważonego rozwoju*. Urząd Miasta Kielce 17 stycznia 2001 zawarł porozumienie z organizacjami pozarządowymi w sprawie współpracy w zakresie edukacji ekologicznej. Dało to możliwość podjęcia wielu działań edukacyjnych, popularyzowania wiedzy o środowisku na przykład poprzez publikacje, zajęcia szkolne, organizowanie konkursów o tematyce środowiskowej, wycieczek, wystaw, tworzenie kącików edukacyjnych, organizowania obchodów Dnia Ziemi, Dnia Ochrony Środowiska, Sprzątania Świata, oraz podejmowania wielu innych interesujących inicjatyw. Dużą rolę w tych działaniach odgrywają organizacje także społeczne, które statutowo zajmują się edukacją ekologiczną, Świętokrzyskie Towarzystwo Nauk Geologicznych czy oddział Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego. Autorki zwracają uwagę na konieczność ścisłej współpracy wyżej organizacji zajmujących się ochroną środowiska ze szkołami, a także na możliwość wykorzystania walorów przyrodniczych ziemi kieleckiej do zajęć w terenie.

Edukacja środowiskowa wymaga filozoficznej podbudowy, stąd w publikacji pojawił się także artykuł z zakresu etyki środowiskowej – *Zasada zrównoważonego rozwoju a etyka środowiskowa, autorstwa Henryka Niemca*. Autor wskazuje, że zasada zrównoważonego rozwoju jest przedmiotem formalnym etyki środowiskowej. Zasada zrównoważonego rozwoju koresponduje z ideą dobra wspólnego. Etyka środowiskowa może być budowana na etyce personalistycznej, która zwraca uwagę na miłość, jako na istotę struktury ludzkiej. Etyka personalistyczna zwraca uwagę na konieczność miłowania bytu na miarę jego bytowania. W przypadku etyki środowiskowej oznacza to miłowanie bytów ożywionych, jak i nieożywionych. Zadaniem człowieka jest miłowanie otaczającego go świata, jak i objęcie go odpowiedzialnością, której zakres wskazuje zasada zrównoważonego rozwoju.

Problematyka środowiskowa jest przedmiotem zainteresowania różnych dyscyplin naukowych. Niektóre tak jak filozofia mogą dawać jej solidne podstawy, inne

tak jak np. prawo mogą dotyczyć bardziej sfery działań praktycznych. Zagadnienie prawnej ochrony środowiska przybliżył Marian Krysiak w artykule *Prawno-karna ochrona środowiska przyrodniczego w ujęciu statystycznym za lata 1999-2006*. Kodeks karny z 6 czerwca 1997 uwzględnia w rozdziale XXII (art. 181-188) przestępstwa przeciwko środowisku. Autor przedstawia dane statystyczne dotyczące przestępczości środowiskowej w Polsce w latach 1999-2006. W przypadku niektórych z artykułów działania prewencyjne i zwiększenie świadomości użytkowników środowiska przyczyniły się do spadku przestępczości. Jednak mimo, że prawodawstwo zapewnia dosyć skuteczną i całościową ochronę środowiska, wciąż zachodzi dużo przestępstw przeciwko środowisku. Zdaniem Autora wynika to z niedostatecznego egzekwowania przepisów przez osoby do tego upoważnione.

Artykuły niniejszej publikacji są referatami wygłoszonymi w dniach 4 – 6 czerwca 2007 roku na międzynarodowej konferencji naukowej *Rozwój zrównoważony jako wartość społeczno-gospodarcza*. Obrady odbywały się w siedzibie Wszechnicy Mazurskiej w Olecku oraz Uniwersytetu Witolda Wielkiego w Kownie. Gospodarze Uniwersytetu starali się przybliżyć uczestnikom kulturę i problemy społeczeństwa litewskiego z różnych aspektów.

Irena Mikłaszewicz w artykule *Kategoria obywatelstwa, jako forma zrównoważonego poszukiwania własnej tożsamości w kontekście relacji między Polakami a Litwinami* ukazuje istotną przemianę w tożsamości etnicznej mieszkańców Litwy. To wielokulturowe państwo przez wiele lat łączyło różne narodowości, które silnie utożsamiały się ze swoim pochodzeniem, jednocześnie wobec innych grup etnicznych podchodziły odnosiły się z niechęcią i postrzegały je przez pryzmat stereotypów. Współcześnie mieszkańcy Litwy bardziej postrzegają siebie, jako mieszkańców państwa, które wywodzi się z wielokulturowego dziedzictwa Wielkiego Księstwa Litewskiego. Taka postawa sprzyja otwarciu na różne grupy narodowe i ich zrównoważonej koegzystencji.

Skomplikowana historia Litwy miała wpływ na losy wielu wybitnych naukowców tego kraju. Asija Kovtum w artykule *Dramat metafizyczny i ludzki Lwa Karsawina na drodze do doskonałości* przedstawia trudne losy filozofa w niespokojnych czasach. Lew Karsawin był jednym z przedstawicieli rosyjskiego renesansu religijnego, obok takich myślicieli jak: N.Bierdiajew, N.Rozanow, L.Szestow. Poprzez swoją filozofię stwarzali oni warunki powrotu inteligencji do chrześcijaństwa.

Ziemia litewska może pochwalić się licznymi walorami przyrodniczymi, uroki jednego z miejsc o wyjątkowej wartości przyrodniczej opisał Juliusa Christauskas w artykule *Ochrona przyrody i walory turystyczne Dzukijskiego Parku Narodowego*. Autor możliwości turystyki przyrodniczej na Litwie na przykładzie Dzukijskiego Parku Narodowego, opisując walory przyrodnicze, jak i znaczenie historyczne tego miejsca.

Zasada zrównoważonego rozwoju nakazuje poszanowanie prawa obecnych i przyszłych pokoleń do korzystania ze środowiska. Wymaga to podjęcia zdecydowanych działań, w które musi być włączone całe społeczeństwo. Zadanie wprowadzenia tej idei spoczywa w szczególności na osobach, które mają odpowiednią wła-

dze i kompetencję, aby wprowadzać poszczególne elementy zasady zrównoważonego rozwoju. Szczególne miejsce zajmują tutaj nauczyciele, wychowawcy oraz wszyscy zaangażowani w edukację formalną i nieformalną, ponieważ gruntowne zrozumienie racji przemawiających za zasadą zrównoważonego rozwoju oraz problemów środowiskowych jest pierwszym krokiem ku zmianie postaw na bardziej przyjazne środowisku. Zgodnie z rezolucją ONZ, z grudnia 2002, lata 2005-2014 zostały ustanowione Dekadą Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju. W drugim roku niniejszej dekady autorzy publikacji podjęli próbę odpowiedzi na pytanie o stan realizacji rezolucji. W oparciu o badania ankietowe stwierdzono, że stan kształcenia i poziom wiedzy w tym zakresie jest niedostateczny. Wskazuje to na koniecznych podjęcia zdecydowanych działań zmierzających do dalszego wdrażania koncepcji zrównoważonego rozwoju.

Artykuły są owocem pracy naukowej i dydaktycznej osób zaangażowanych we wdrażanie zasady zrównoważonego rozwoju. Publikacja pokazuje to zagadnienie uwzględniając różne jego aspekty. Zainteresowanie tą problematyką przedstawicieli różnych grup zawodowych i dyscyplin naukowych wyraźnie wskazuje na potrzebę pogłębionej analizy zagadnienia i dyskusji uwzględniającej różne aspekty badanej problematyki.

Dominika Dzwonkowska

Jan F. Terelak, „Stres zawodowy” – charakterystyka psychologiczna wybranych zawodów stresowych, redakcja naukowa J. F. Terelak wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2007 s. 637.

Trafne jest określenie, że stres jest ‘plagą’, która rozwinęła się w XX i trwa nadal. Coraz częściej akcentuje się, że życie jest pełne stresu, że praca zawodowa jest stresująca, a rozmowa z drugą osobą wprowadziła kogoś w zdenerwowanie, że oczekiwanie na jakąkolwiek decyzję wywołuje stres. Pojawia się wiele innych sytuacji, które są opisywane jako stresujące. Badając takie określenia można zapytać, czy tak wielorakie używanie terminu stres ma właściwą konotację i czy w takim razie można powiedzieć, że życie jest ‘jednym wielkim stresem’?

Z pomocą przychodzi opublikowana w Wydawnictwie Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego książka, w której autorzy pod redakcją naukową prof. dr hab. Jana F. Terelaka, przedstawiają wieloletnie badania poświęcone temu ważnemu, noszącemu cywilizacyjne znamię, psychologicznemu problemowi. Publikacja jest interesująca z tego powodu, że przeprowadzono badania osób pracujących w różnych zawodach. Wykonywana praca zajmuje znaczną część życia ludzi i może być powodem wywołania wysokiego poziomu stresu. Wydaje się, że nie istnieje praca,